

μείρα, καὶ ὁ Πausanias ἀναγκασζόμενος, παρήγγειλε τὴν ἀναχωρησιν, νομίζων, ὅτι ὅταν ἀναχωρήσωσιν οἱ ἄλλοι, ἀναχωρεῖ καὶ ἐκεῖνος, ὅπερ καὶ ἐγένετο. Ἔμειναν ὁμῶς καὶ οἱ Τεγιάται μὲ τῶς Λακεδαιμονίους. Οἱ μὲν Ἀθηναῖοι καταβάντες εἰς τὸ πεδίου, ἐπορεύοντο ἐν τάξει, φυλάττοντες τὴν γῶραν αὐτῶν. Οἱ δὲ Λακεδαιμόνιοι φοβούμενοι τὸ ἱππικὸν τοῦ ἔχθρου, ἀνεχώρουν μεταξὺ τῶν λόφων πρὸς τὰς ὑπὸρειάς τοῦ Κισθαιῶνος. Ἐλθόντες δὲ εἰς τὸν Μολύβια ποταμὸν, ὅπου ἦτον τὸ Ἴερον τῆς Ἐλευσινίας Δήμητρος, ἐν τόπῳ τινὶ Ἀργιοπίῳ καλουμένῳ, ἐσάθησαν, καὶ περιέμενον τὸν Ἀμφοφάρετον· ἐπειδὴ εἶδον, ὅτι ἤρχετο καὶ ἐκεῖνος.

§. κα'. Κατὰ δὲ τὸ πρῶτ' ἐπέρασαν πάλιν οἱ ἱππεῖς τοῦ Μαρδονίου τὸν ποταμὸν κατὰ τὴν συνήθειαν αὐτῶν, καὶ μὴ εὐρόντες τοὺς Ἕλληνας ἐκεῖ, ἐδίωκον αὐτοὺς κατὰ πόδας, καὶ ἔφθασαν τοὺς Λακεδαιμονίους. Μαθὼν δὲ τοῦτο καὶ ὁ Μαρδόνιος, ἐπέρασε τὸν Ἀσωπὸν παυρατιᾶ, καὶ ἔτρεχε κατόπι σπουδαίως, οὐχὶ ὡς εἰς μάχην, ἀλλὰ νὰ κατακόψη πάντας τοὺς Ἕλληνας φεύοντας. Ὄθιν ε-

ἔρπετο τὸ κράτευμα ἀτάκτως μὴ κραυγῶς καὶ ἀλαλαγμοῦς, πρὸς τοὺς Λακεδαιμονίους. Τοὺς δὲ Ἀθηναίους δὲν ἔδλεπον, ὅπισθεν τῶν λόφων καὶ μακρὰν ἔντας. Ὁ δὲ Πausanias, ὡς εἶδε πρῶτον τὸ ἱππικόν, εὐθύς ἐπεμψε πρὸς τοὺς Ἀθηναίους, ἵνα ἔλθωσιν εἰς βοήθειαν, ὅτινες ἐπίσφιψαν μὲ μεγάλην προθυμίαν. Οἱ δ' ἄλλοι Ἕλληες, ὅσοι ἐστρατοπέδευον εἰς τὸ Ἡραῖον, ὡς εἶρηται, δὲν εἶχον εἰδῆσαι τούτων, δέκα σταδία μακρὰν ὄντες. Ἰδὼν δὲ μετ' ἑλίγον καὶ τὸν Μαρδόνιον πανστρατιᾶ ἐπερχόμενον, παρέταξε τοὺς Λακεδαιμονίους καὶ Τεγεάτας εἰς μάχην, ὅτινες ἦσαν ἅπαντες πεντήκοντα τρεῖς χιλιάδες. Ἐπειτα δὲ περιμένων τὴν προσβολὴν, ἐθυσίαζε, καὶ τὰ ἱερὰ εἰς ἐγίνουτο καλά. Ὄθεν ἔδωκε προσογῆν, νὰ καθῆται τὸ κράτευμα, καὶ ἐθυσίαζε πάλιν. Ἐπὶ τούτοις δὲ ἔφθασον οἱ Πέρσαι, καὶ τοξεύοντες μακρόθεν ἐφόνευσαν καὶ ἐτραυμάτιζον πολλοὺς, ἐκνήτους καθημένους. Τότε ἰσχυρῶς θανασίμως ὁ Σπαρτιάτης Καλλικράτης καθήμενος, ὄνηρ εὐειδέστατος πάντων τῶν Ἑλλήνων τῆς στρατιᾶς ἐκείνης, καὶ κατὰ τὸ μέγεθος πρῶτιστος. Ἀποθνήσκων δὲ μετ' ἑλίγον, ἔλεγεν· εἶπ

λυπούμαι διὰ τὸν θάνατον· διότι ἤλθον ἐπὶ
 τοῦτω, ἵνα ἀποθάνω ὑπὲρ τῆς Ἑλλάδος. Λυ-
 ποῦμαι δὲ, ἐπειδὴ μὲ ἐφόνευσαν οἱ βάρβαροι
 καθύμεινον, πρὶν θείξω πρὸς αὐτοὺς τὰς χεῖρας
 καὶ τὰ ὄπλα μου. Ἐν ᾧ δὲ ἐθυσίαζεν ὁ Παυ-
 σανίας ἔξω τῆς παρατάξεως, καὶ προσήχετο,
 ὠρμησάν τινες τῶν Λυδῶν, καὶ διεσκόρπιζον
 τὰ ἱερά. Οἱ δὲ περὶ αὐτὸν ὀπλοὶ ὄντες, ἐτυ-
 πτόν αὐτοὺς μὲ μάστιγας καὶ ῥάβδους, καὶ οὕ-
 τω τοὺς εἰδίωξαν. Τότε ὁ Πausανίας ἐν ἄκρᾳ
 ἀθυμία καὶ ἀμνηχανία γενόμενος, ἐς ῥόφῃ πρὸς
 τὸ Ἱερόν τῆς Ἥρας, καὶ ἐκτείνας τὰς χεῖρας,
 προσήχετο δακρύων, καὶ λίγων· ᾧ θεοί, ἂν
 οἷον εἶναι πεπρωμένον, εὐὰ νικῆσωσιν οἱ Ἑλ-
 λῆνες, καὶ εὐὰ μεταχειρισθῶσι τὰ ὄπλα αὐτῶν,
 καὶ εὐὰ θείξωσι πρὸς τοὺς βαρβάρους, ὅτι εἶ-
 ναι ἄνδρες ἀγαθοί, ὥς εὐὰ γνωρίσωσι καὶ εἰ-
 κεινοί, πρὸς ποίους ἄνδρας ἐς ῥά τευσαν. Ἐτί
 δὲ προσευχομένου τοῦ Πausανίου, ἐφόνευσαν
 καλὰ τὰ ἱερά, καὶ οἱ μάλιστα ἐκῆρυττον νείλην.
 Ὅθεν ἐπέμπεθῃ εὐθύς τὸ παράγγελμα τῆς μά-
 χης εἰς πᾶσαν τὴν παρατάξιν, καὶ ἤρξαντο
 μάχεσθαι μὲ προθυμίαν ἀπερίγραπτον.

§. κβ'. Πρῶτον δὲ ἐχώρησαν οἱ Τρυφάται

πρὸς τοὺς Πέρσας, ἔπειτα καὶ ὅλη ἡ φάλαγγ
 τῶν Λακεδαιμονίων, καὶ συνεκροτήθη μάχη
 φρικτὴ καὶ κρατερὰ περὶ τὸ Ἱερόν τῆς Ἐλευ-
 σινίας Δήμητρος. Ἐπειδὴ οἱ μὲν Λακεδαιμό-
 νιοι ἐξηγριωμένοι ὄντες, καὶ ἐρεθισμένοι εἰς
 ἐκδίκησιν, ὥρμησαν ἀκρατήτως ὡς οἱ λέον-
 τες (α). Οἱ δὲ Πέρσαι ἀνθισάμενοι ἰσχυρῶς,
 συνεβράττοντο μὲ τὰ γέρρα, καὶ ἐτόξευον πρὸς
 αὐτοὺς. Οἱ δὲ Λακεδαιμόνιοι συνασπιζόμενοι
 ὡμοίως, ἐχώρουν πλησίον, καὶ ἐξωθοῦντες
 τὰ γέρρα, κατηκόνειζον αὐτοῖς εἰς τὰ πρό-
 σωπα καὶ εἰς τὰ ρύθη, ὡς τοὺς ἐφύουσαν
 σωρηθόν. Οἱ δὲ Πέρσαι ἐλάμβανον τὰ δόρατα
 αὐτῶν, καὶ τὰ συνέτριβον. Οὕτως οὖν πλη-
 σίου ἦλθον, ὡς ἐγένετο ὠθισμὸς πολλὸς, καὶ
 μέγας ἀναδρασμὸς περὶ τὸ Ἱερόν. Ἀνδρείαν
 μὲν καὶ τόλμην ἔδειξαν πολλὴν καὶ οἱ Πέρσαι,
 ὡς καὶ εἰς τὰς προτίρας μάχας· ἀντιπικρήμους
 δὲ ὄντες, καὶ ψιλῶς ἐνοπλισμένοι, ἐφίροντο
 ἀτόκτως, συσρεφόμενοι, πρὸς ἐπιστήμονας, εὐ-

(α) Τοῦτον τὸν σκοπὸν εἶχον οἱ κρατήγους προφασι-
 ζόμενοι εἰς τὰ Ἱερά, ἵνα ἐρεθισθῇ πρῶτον τὸ κρά-
 τυμα.

τάκτους, και βαρέως ἐνωπλισμένους : και οὕτως
 εἰσπίπτουτες, ἐφρονεῖοντο σωρηδόν. Ὁ δὲ Μαρ-
 δόνιος ἔχων ἵππου λευκόν, και χιλίους ἵππεις
 ἐκλεκτοὺς περὶ αὐτόν, ἐμάχητο γυναιῶς, και
 κατ' ἐκεῖνο τὸ μέρος ἐσνοχωρήθησαν οἱ Λα-
 κεδαιμόνιοι, και ἐφρονεῖοντο πολλοί. Σπαρτιά-
 τῆς δὲ τις Ἀρίμνηςος κηλούμενος, παρατηρή-
 σας τὸν Μαρδόνιον, και ρίψας λίθον, ἔτυχεν
 αὐτόν εἰς τὴν κεφαλὴν, και οὕτως ἀπέθανεν
 ὁ Μαρδόνιος. Ἀφ' οὗ δὲ ἔπειτα ὁ Μαρδόνιος,
 ἐφρονεῖθη και τὸ περὶ αὐτόν στρατεύμα, τὸ
 ἰσχυρώτατον. Ὄθεν ἐτράπησαν και οἱ ἄλλοι
 εἰς φυγὴν ὄτακτον, και περῶσαντες τὸν Ἀσω-
 πὸν, κατακλείσθησαν εἰς τὸ στρατόπεδον αὐ-
 τῶν. Ὁ δὲ Ἀρτάβαζος ἔχων τριάκοντα χι-
 λιάδας στρατεύμα ὑπὸ τὴν διοίησιν αὐτοῦ,
 ἐσάθη μακρὰν παρατεταγμένος, προσμένων
 τὴν φθορὰν τῶν Περσῶν. Ἐπειδὴ προέβλε-
 πε τὰ πράγματα, και διὰ τοῦτο, ὡς εἴρη-
 ται, δὲν ἤθιλε, νὰ μείνῃ ὁ Μαρδόνιος εἰς
 τὴν Ἑλλάδα, μήτε εἰς μάχην νὰ κινδυνεύσῃ,
 ἀφ' οὗ ἔμεινεν. Ὄθεν ἰδὼν τὸ προσδοκώμενον
 τέλος, ἀνεχώρησεν εὐθύς πρὸς τὸν Ἑλλή-
 σποντον.

§. κγ'. Οἱ δὲ Ἀθηναῖοι ἐπιστρέφοντες διὰ
 τῆς παιδείας, ἤκουον σχεδὸν τὴν κραυγὴν καὶ
 ταραχὴν τῆς μάχης, καὶ ἔτρεχον, ἵνα προφθά-
 σωσιν. Ἀλλ' εὐθὺς εἶδον ἔμπροσθεν αὐτῶν τοὺς
 Βοιωτοὺς, Θισσαλοὺς, καὶ τοὺς ἄλλους Ἑλ-
 ληνας παρατεταγμένους, καὶ δραμάδην ἐπερ-
 χομίζουσαν. Ὄθεν ἠναγκάσθησαν, νὰ ἀντιτα-
 χθῶσι καὶ αὐτοί, εἰς ἄκρον λυπούμενοι καὶ ἀ-
 δημονοῦντες. Πρὶν δὲ εἰς χεῖρας ἔλθωσιν,
 προῆλθεν ὁ Ἀριστείδης ἔμπροσθεν τῆς φάλαγγος,
 κράζων μεγαφωνίως, ἐξοραζὼν αὐτοὺς εἰς
 τοὺς Ἑλλησίους θεοὺς, καὶ λέγων· Ἄνδρες
 Ἕλληνας, νὰ μὴ σντισαθῆτε, καὶ ἐμποδίσητε
 τοὺς Ἀθηναίους, διότι τρέχουσιν εἰς βρῆθειαν
 τῶν Λακεδαιμονίων, οἵτινες κινδυνεύουσιν ἀ-
 γωνιζόμενοι ὑπὲρ τῆς Ἑλλάδος. Ἀλλ' ἐκείνοι
 μηδὲως προσείχοντες εἰς ταῦτα, ἐχώρουν
 πρὸς τὸ ἔργον. Καὶ οὕτως ἦλθον εἰς χεῖρας
 πεντήκοντα χιλιάδες Ἕλληνας μηδίζοντες, πρὸς
 ὀκτὼ χιλιάδας Ἀθηναίους. Προθυμώτατοι δὲ
 πάντων ἦσαν οἱ Θηβαῖοι. Ἀλλ' οἱ Ἀθηναῖοι
 ἐφόνησαν εἰς προθυμώτεροι, ἀδηγούμενοι ὑπὸ
 τοῦ Ἀριστείδου, ὡς ἐπίσαν εὐθὺς τριακόσια,
 οἱ πρῶτοι καὶ ὄρινοι τῶν Θηβαίων, καὶ οἱ

ἄλλοι ἐτρόπησαν εἰς φυγὴν κατ' εὐθείαν πρὸς
 τὰς Θηβὰς. Ὀμοίως ἔφυγον καὶ οἱ λοιποὶ,
 ἄλλοι μὲν πρότερον, ἄλλοι δὲ ὑστερώτερον,
 ἀπ' οὗ ἔμαθον τὴν φθορὰν τοῦ Περσῶν. Ἐπει-
 δὴ ἡ τροπὴ τῶν Περσῶν ἐγένετο ὀλίγου τι πρό-
 τερον, ὥστε ἐδίακον συγχρόνως, οἱ μὲν Ἀθη-
 ναῖοι τοὺς Ἕλληνας, οἱ δὲ Λακεδαιμόνιοι τοὺς
 Πέρσας, φρονεῖοντες ὅσους ἔφθασον. Ἐφέλη-
 σεν ὁμῶς αὐτοῦς παλὺ τὸ ἰππικόν, τῶν Θη-
 βαίων μάχινα, ὅπισθεν ἐρχόμενου, καὶ πρὸς
 τοὺς Ἀθηναίους ἀνθιτάμενον.

§. κδ'. Τούτων οὖν οὕτω γινομένων, ἔμα-
 θον οἱ Κορινθιοὶ, Μεγαρεῖς, Φλιασιοὶ, καὶ οἱ
 ἄλλοι, ὅσοι ἐσρατοπέδευσαν πρὸς τὸ Ἡραῖον,
 ὡς εἴρηται, ὅτι ἐγένετο ἡ μάχη, καὶ ἐνίκησαν
 οἱ Ἕλληνας. Ὅθεν ὤρμησαν καὶ αὐτοὶ ἀτά-
 κτως, καὶ ὡς ἔτυχεν, εἰς αὐτὸ προφθάσασαι μέρος
 τοῦ ἀγῶνος. Καὶ οἱ μὲν Κορινθιοὶ ὤρμησαν
 διὰ μέσου τῶν λόφων κατ' εὐθείαν πρὸς τὸ ῥη-
 θῖν Ἱερὸν τῆς Δήμητρος, ὅπου ἔμαθον, ὅτι
 ἐγένετο ἡ κατὰ Περσῶν μάχη. Οἱ δὲ ἄλλοι ἔ-
 ὄραμον πρὸς τὴν πεδιάδα, ὅπου ἐγένετο ἡ κα-
 τὰ τῶν μηδικῶν Ἕλλήνων μάχη, καὶ ἔφθα-
 σαν τοὺς Θηβαίους φεύγοντας. Οἱ δὲ Ἀθη-

να ἔδίδουκον τοὺς ἄλλους. Ἰδὼν δὲ ὁ Ἀσπιδωρὸς Ἱππορχος τῶν Θηβαίων τοὺς Μεγαρεῖς καὶ Φλιασίους ἀτάκτως διώκοντας, ἔτριψε τὸ ἰππικόν, καὶ ἐπιπετῶν, ἐφύνευσεν ὡς ἐξακοσίους· τοὺς δὲ ἄλλους ἐξεδίωξε πρὸς τὴν Κηλαϊκῶνα.

§ κα'. Οἱ δὲ Πέρσαι διωκόμενοι καὶ φεύγοντες, εἰσῆλθον εἰς τὸ στρατόπεδον αὐτῶν, τὸ ὁποῖον εἶχε τεῖχος ξυλίου καὶ πύργους, ὡς εἴρηται, καὶ κατακλεισθέντες, πρὶν φθάσασιν οἱ Λακεδαιμόνιοι, ἀνέβησαν εἰς τοὺς πύργους, καὶ ἦσαν ἔτοιμοι εἰς ἀντίσασιν, ὅτε ἦλθεν ἐκεῖνοι. Ὅθεν ἐγένετο τειχομαχία σφοδρὰ μὲν, ἀνυφελής δέ· διότι οἱ Λακεδαιμόνιοι ἦσαν ἀπειροὶ τῆς τειχομαχίας. Ἰμπεροὶ δὲ ταύτης ἦσαν τότε οἱ Ἀθηναῖοι· διὰ τοῦτο ἐκάλεσαν αὐτούς. Οἱ δὲ Ἀθηναῖοι ἐδίωκον ἔτι τοὺς Θηβαίους, ὅτε ἦλθεν αὕτη ἡ ἀγγελία. Ὅμως καταλιπόντες ἐκείνους, ἔδραμον εἰς τὸ τεῖχος, ἐνθα συνέβη πάλιν σφοδροτέρα καὶ διαρκετέρα ἢ τειχομαχία. Τέλος δὲ διέρρηξαν τὸ τεῖχος οἱ Ἀθηναῖοι, καὶ εἰσῆλθον ἐκείθεν σωρηδὸν οἱ Ἕλληες εἰς τὸ στρατόπεδον. Πρῶτοι δὲ πάντων εἰσῆλθον οἱ Τεγῆαται, καὶ μετ' αὐτούς οἱ

ἄλλοι. Διὰ τοῦτο διέγραψαν οἱ Τεγῆαται τὴν
 σκηνὴν τοῦ Μαρδονίου, ἐκεῖ ὀρμήσαντες πρῶ-
 του· καὶ τὰ μὲν ἄλλα λάφυρα ἔδωκαν εἰς τὸ
 κοινόν· τὴν δὲ φάτιν τῶν ἵππων, χαλκὴν
 καὶ θίας ἀξίαν οὔσαν, ἀγίρωσαν εἰς τὸν ναοῦ
 τῆς Ἀλφείας Ἀθηνᾶς. Οἱ δὲ Πέρσαι, ἀφ' οὗ
 ἔπεσε τὸ τεῖχος, οἷον ἐφρόντισαν πλείον περὶ
 ἀντιτάσεως, καὶ ὑπερασπίσεως αὐτῶν· ἀλλ'
 εὐτρομοὶ γενόμενοι, καὶ συσφερόμενοι εἰς τό-
 που στενωπώτατον πολλῶν μυριάδων ἄνθρωποι,
 ἐφρουροῦντο εὐκολώτατα· ὥς ἐκ τῶν τριακο-
 σίων χιλιάδων, οἷον ἐσώθησαν μῆτε τρεῖς χι-
 λιάδες πλήρεις, ἐκτὸς τῶν τεσσαράκοντα χι-
 λιάδων, μεθ' ὧν ἔφυγεν ὁ Ἀρτάβαζος. Ὁ δὲ
 Διόδωρος λέγει, ὅτι οἱ Πέρσαι ἐζήτουν ἔλθεσ'
 ἀλλ' ὁ Πausanίας, εἶπε, νὰ μὴ λάβωσιν οὐ-
 δένα ζῶντα, ἀλλὰ νὰ τοὺς κόψωσιν ὄλους,
 ἵπειδὴ ἐφοβεῖτο, νὰ λάβῃ ζῶντας τοσοῦτους
 αἰχμαλώτους, πλείονας τοῦ Ἑλληνικοῦ στρα-
 τοῦ. Καὶ οὕτως ἔκοψαν εἰς τὸ τεῖχος ὡς ἑκα-
 τὸν χιλιάδας. Τῶν δὲ Ἑλλήνων ἐφρουρήθησαν
 μόνον ἑκατὸν πεντήκοντα ἑννέα· πεντήκοντα
 δύο τῶν Ἀθηναίων· εἰς καὶ ἑννευήκοντα τῶν
 Λακεδαιμονίων, καὶ δεκαεῖς τῶν Τεγῆατῶν.

Ὡς κς'. Οὕτως ἄρα περιγράφει τὴν μάχην ταύτην ὁ Ἡρόδοτος, ὅτι ἐπολέμησαν μόνου οἱ Ἀθηναῖοι καὶ οἱ Λακεδαιμόνιοι καὶ Τρυαῖται, πρῶτον μὲν ἰδιαίτερώς, ἔπειτα δὲ πάντες ὁμοῦ εἰς τὸ τεῖχος. Ὁ δὲ Πλούταρχος λέγει μὲν, ὅτι οἱ ἄλλοι ἐσρατοπέδευσαν εἰς τὸ Ἡραῖον, καὶ ὅτι οἱ Ἀθηναῖοι ἐπολέμησαν, ὡς εἴρηται, ἰδιαίτερώς, ἀλλ' ἐπολέμησαν καὶ ἐκεῖνοι ἐκ τοῦ Ἡραίου ἰδιαίτερώς, καὶ ἐγένετο σποράδιον ἢ μάχη, καὶ οὐχὶ εἰς μίαν παράταξιν, καὶ κατὰ τὸν αὐτὸν καιρὸν ἐκ συνθήματος, ἀλλ' ὡς ἔτυχε, καὶ ὅπως ἐδυνήθη ἕκαστος στρατηγός. Καὶ τοῦτο τὸ λάθος, τὸ ὁποῖον, ὀλίγον ἔλειπε, νὰ ἀπολείσῃ τὴν Ἑλλάδα, ἦτον τοῦ Πausανίου. Ἐπειδὴ ἦτον τετραγμῆνος διὰ τὸν Ἀμφορόρετον, ἔπειτα ἐθορύβησεν αὐτὸν καὶ ἡ αἰφνίδιος ἐφοδὸς τῶν βαρβάρων, καὶ δὲν ἔδωκε σὺνθημα εἰς τὸ κράτευμα, ἀλλ' ἤρξατο τὴν μάχην ὄντι συνθήματος. Ὅθεν οἱ ἄλλοι δὲν ἤσαν πλείον κράτευμα τῆς αὐτῆς παρατάξεως, ἀποχωρισθέντες, καὶ μὴ γινώσκοντες μήτε ποῦ νὰ σταθῶσι, μήτε πῶς καὶ πότε νὰ πολεμήσωσιν, ἀγνοοῦντες τὸν σκοπὸν τοῦ στρατηγοῦ. Ὅμως ἡ ἔμφυτος τῶν

Ἑλλήνων πρὸς τοὺς ἡγεμόνας ὑπακοή, τὸ δὲ
 τὰ τῶν βαρβάρων ἀσπυδοῦ μίσος, καὶ τὴν ἐπι-
 ρήμη τῶν κρατηγῶν, ἐκίρθησε τὸ λάθος, καὶ
 ἔσωσε τὴν Ἑλλάδα. Τὰ αὐτὰ σχεδὸν λέγει
 καὶ ὁ Διόδωρος, καὶ ὁ Πausanias ἀναφέρει
 πολλὰ πρὸς τὸ ἐνύματα γεγραμμένα εἰς τὸ
 ἄγαλμα τοῦ Διὸς. Ἐπειδὴ ἔκτισαν βωμὸν τοῦ
 ἑλευθερίου Διὸς, κατασκεύασαν καὶ ἄγαλμα
 αὐτοῦ ἐκ τῶν λαφύρων, καὶ εἰς αὐτὸ ἔγραψαν
 τὰ ἐνύματα τῶν πόλεων, ὧν οἱ πολῖται ἐπο-
 λέμησαν τὸν βάρβαρον. Εἰς τὸν βωμὸν δὲ ἔ-
 γραψαν τὸ ἑξῆς ἐπίγραμμα.

„Τὸν δε πρὸ Ἑλληνας νίκας κράτει ἔργον
 ἄρης,

„Πέρσας ἐξέλασαντες, ἑλευθέρα Ἑλλάδι κοινῶν
 ἰδρύσαντο Διὸς βωμὸν ἑλευθερίου.“

Ἐπεὶ δὲ λέγει, ὅτι ἐφρουρήθησαν χίλιοι τρια-
 κόσιοι ἑξήκοντα Ἑλληνας. Οἱ δὲ ῥηθέντες ἦ-
 σον μόνον τῶν Ἀθηναίων, Τεγαιτῶν καὶ Λα-
 κεδαιμονίων. Ὁ δὲ Διόδωρος λέγει, ὅτι ἔπε-
 σον ὑπὲρ τὰς δέκα χιλιάδας Ἑλληνας, καὶ ὅτι
 ἡ μάχη ἐγένετο κοινῇ ἐκ συνθήματος, ὅλλ'
 εἰς τόπον ξενῶν καὶ λαφύρων, εὐθα δὲν εἶδύ-
 νατο καὶ ἐνεργῆ οὔτε τὸ ἵππικὸν τοῦ Μαρδὰ.

οὔτε τὸ πεζόν. Καὶ ἐμάχοντο μὲν γυν-
 ναίως οἱ Πέρσαι, ἀλλὰ μετὰ τοῦ θύνατον τοῦ
 Μαρδονίου, ἐτράπησαν εἰς τρία μέρη διηρη-
 μένοι. Καὶ τὸ μὲν ἔφυγε πρὸς τὴν Βοιωτίαν· οἱ
 Βοιωτοὶ δὲ λησάτε, καὶ οἱ ἄλλοι Ἕλληνες. Τὸ
 δὲ ἄλλο εἰς τὸ τεῖχος, καὶ μὲ τὸ τρίτον ἔφυ-
 γον εἰς Ἀρτάβαζον. Ὅθεν διηρέθησαν καὶ οἱ
 Ἕλληνες εἰς τρία μέρη, καὶ ἐδίωκον αὐτούς.
 Καὶ οἱ μὲν Ἀθηναῖοι, οἱ Πλαταιεῖς καὶ Θε-
 σπαιεῖς ἐδίωκον τοὺς Θηβαίους. Οἱ δὲ Κορίν-
 θιοὶ, Σικυώνιοι, Φλιαεῖοι, καὶ ἄλλοι τιεῖς,
 ἐδίωκον τὸν Ἀρτάβαζον. Οἱ δὲ Λακεδαιμό-
 νιοι, τοὺς φυγάντας εἰς τὸ τεῖχος. Ἐπέσειψαν
 δὲ οἱ Ἀθηναῖοι εἰς τὴν τειχομαχίαν ὡς εἴρηται,
 ὅπου ἦλθον καὶ οἱ Θηβαῖοι, καὶ ἐγένετο μάχη
 κρατερὰ μὲν, ἀλλοῦ δὲν ἐδυνήθησαν, οὔτε οἱ Θη-
 βαῖοι ἐξώθεν, οὔτε τὸ τεῖχος, οὔτε τὸ πλῆ-
 θος τῶν βαρβάρων, νὰ κρατήσῃ τὴν ὀρμὴν
 τῶν Ἀθηναίων καὶ Λακεδαιμονίων, ἕως οὗ
 διέρρηξαν τὸ τεῖχος, καὶ συνέδησαν τὰ ῥηθέντα.

δ. κζ. Ὁ δὲ Ἡρόδοτος λέγει, ὅτι ἐν ᾧ
 ἔσραζον ἔτι τοὺς Πέρσας, ἦλθε τις γυνὴ λαμο-
 πρῶς ἐνδεδυμένη, καὶ καταβῆσα ἐκ τῆς ἀρμα-
 μάξης μὲ τὰς δούλας αὐτῆς, ἐπισθεν εἰς τὰ

γίνετα τοῦ Πυθαίου, λέγουσι ὅτι ἔθεν
 ἀπὸ τῆν Κω θυγάτηρ Ἠγητορίδου τῆν Ἄυτα-
 γόρον, καὶ ὁ Φαραυδάτης τοῦ Τεάσπεως ἔλα-
 βαν αὐτὴν βραχίως. Ἐτύχε δὲ νὰ εἶναι γνώρι-
 μος τοῦ Πυθαίου ὁ πατὴρ αὐτῆς. Ὅθεν τό-
 τε μὲν παρίδωκεν αὐτὴν πρὸς τινα τῶν ἐκεῖ
 παρευριθέων ἐφόρων. Ἐπειτα δὲ ἐπεμψεν
 αὐτὴν εἰς τὴν Αἴγυπτον, κατὰ τὴν ζήτησιν αὐ-
 τῆς. Μετὰ δὲ τὴν γυναῖκα ἦλθον οἱ Μαντι-
 νεῖς σφόδρα λυπούμενοι, ἐπειδὴ οὐκ εὐτυχου εἰς
 τὴν μάχην, καὶ ἤθελον νὰ διώξωσι τὸν Ἀρ-
 τάβαζον μέχρι τῆς Θεσσαλίας· ἀλλ' ὁ Πυθ-
 αῖος δὲν ἠθέλησε. Οἱ δὲ Μαντινεῖς ἐξώρισαν
 τοὺς στρατηγούς τούτων ἐκ τῆς πόλεως. Μετὰ
 δὲ τούτους ἦλθον οἱ Ἥλειοι. Ὅθεν ἐξώρισαν
 ὑπερὸν καὶ οἱ Ἥλειοι τοὺς στρατηγούς τούτους.

§. κη'. Ἐν ταύτῃ τῇ μάχῃ ἔδειξε πολλὴν
 ἀνδραγαθίαν τὸ πεζὸν τῶν Περσῶν, καὶ τὸ
 ἵππικόν τῶν Σακῶν. Μάλιστα αὐτὸς ὁ Μαρδόν-
 υιος, καὶ οἱ περὶ αὐτὸν ἵππεις, οἵτινες ἐφρουεῦ-
 θησαν ἅπαντες περὶ αὐτόν. Τῶν δὲ Ἑλλήνων
 κοινῶς μὲν ἠρίστεισαν οἱ Ἀθηναῖοι, Λακεδαι-
 μόνιοι καὶ Τεγεάται. Ἰδίως δὲ, τῶν μὲν Λα-
 κεδαιμονίων, ὁ τρεῖσας Ἀριστόδημος, ὅστις

ὤψαρον ἐπέτηδες εἰς τὸν κίνδυνον, ἵνα φο-
 βευθῆ. Ἐφύευσε μὲν πολλοὺς, ἔπειτα ἐφο-
 βεύθη, ὅμως δὲν ἐτιμήθη. Ἐπειδὴ ἡ ἀνδρα-
 γαθία αὐτοῦ ἐγένετο εἰς ἐξάλειψιν τῆς προτέ-
 ρας ἀτιμίας, καὶ οὐχὶ εἰς ἀπόλαυσιν δόξης.
 Ἔτι δὲ καί τις Προσειδώνιος, καὶ ὁ Φιλοκύων,
 ὁ ῥηθεὶς Καλλικράτης, διὰ τὴν προθυμίαν, καὶ
 ὁ δύστροπος Ἀμφοφάρετος· οὗτοι ἐτιμήθησαν
 πάντες, δείξαντες ἔργα ὄξια τῆς Ἑλλάδος.
 Τῶν δὲ Ἀθηναίων ἠρίστουσι ὁ Σωφάνης τοῦ
 Εὐτυχίδου ὁ Δικελεύς, ὁ ἀκύνητος. Οὗτος
 εἶχεν ἄγκυραν σιδηρᾶν μὲ ὄλυσσον χαλκὴν ἐκ
 τοῦ ζωσῆρος δεδεμένην· καὶ ὅτε προσέπιπτον
 οἱ ἐχθροὶ, ἐρρίπτειν αὐτὴν εἰς τὴν γῆν, καὶ
 ἴσατο ἀκύνητος, ὡς πλοίου εἰς τὸν λιμένα,
 ἵνα μὴ ἐξωθησθῆ, καὶ παρεκτραπῆ ἐκ τῆς τά-
 ξεως. Ὅτε δὲ ἐφευγου οἱ ἐχθροὶ, εἰλάμβανεν
 αὐτὴν, καὶ ἔτρεχε κατὰ τὴν χρείαν. Τινὲς δὲ
 εἶπον, ὅτι εἰς τὴν ἀσπίδα εἶχεν ἄγκυραν ἐγ-
 κεχαραγμένην. Ὅτε δὲ ἐπολιόρκουσι οἱ Ἀθηναῖοι
 τὴν Αἴγιναν, ἐφύευσεν εἰς μονομαχίαν τὸν
 Εὐρυδάτην, τὸν Ἀργεῖον ἀθλητὴν. Τέλος δὲ
 ἐγένετο κρατηγὸς τῶν Ἀθηναίων μὲ τὸν Λεία-
 γρον κατὰ τῶν Ἡδωνῶν, ὅτε ἐδυεσύχησαν οἱ

Ἀθηναῖοι, πολιορκεῦντες τὸ Δάϊον, εὐθὺς ἐφρουρεύθη καὶ αὐτός.

§. κθ'. Μετὰ δὲ τὴν μάχην, ἔρχεται πρὸς τὸν Παντανίου ὁ Λάμπων, ὁ πρῶτος τῶν Λιγυητῶν (α), καὶ λέγει, νὰ κόψῃ τὴν κεφαλὴν τοῦ Μαρδούριου, καὶ νὰ κρεμάσῃ αὐτὴν εἰς ἐκείνην τοῦ Λεωνίδου. Ἐπειδὴ ὁ Ξέρξης οὕτως ἐκρίμασε τὴν κεφαλὴν τοῦ Λεωνίδου. Ὁ δὲ Παντανίας ἀπεκρίθη ταῦτα· Ἐκεῖνα εἶναι ἴδια τῶν βαρβάρων, οἵτινες νομιζοῦσιν ἐκδίκησιν καὶ θρίαμβῶν τὴν τιμωρίαν τῶν νεκρῶν στρατιῶν. Ὡς πρὸς τοὺς Ἕλληνας ὅμως, ἐκαστὴν δίκην εἶδον αἱ ψυχαὶ τῶν ἐνταῦθα κειμένων Περσῶν. Ἐπειτα δὲ ἐκήρυξε, νὰ μὴ λάβῃ ἄλλοστις λάφυρα, ἀλλὰ νὰ τὰ συνάξωσιν οἱ Ἕλληες εἰς τὸ στρατόπεδον. Ὅθεν οἱ Ἕλληες ἐξερευνῶντες τὰς σκηνάς, καὶ τοὺς νεκροὺς, εὗρον ἄπειρα πλούτη. Σκηνὰς ὅλα-

(α) Οὗτος ὁ Λάμπων εἶναι ὁ υἱὸς τοῦ Πυθέου, ὃν ὕμνεῖ ὁ Πίνδαρος ἐν τῇ πέμπτῃ τῶν Νεμέων. Ἐγένοντο δὲ πάντες ἀθληταὶ τῆς οἰκίας ταύτης. Πίλονας, οὗ Λάμπων ὁ πρῶτος· οὗ Πυθέας, οὗ Λάμπων ὁ δεύτερος, καὶ ὁ Φυλακίδης ἀδελφὸς τοῦ πρώτου Λάμπωνος.

χρυσούς καὶ ἑλαργύρους· κλίμας καὶ σκεύη
 πουλυδαπέα χρυσῶ καὶ ἀργυρῶ· ἱμάτια, ψείλια
 καὶ σρεπτοῖς τῶν νεκρῶν, καὶ ἄλλα ἄπειρα
 καὶ πολλῆς τιμῆς ὄξια. Ἔφερον ὅμως εἰς τὸ
 στρατόπεδον, ὅσα δὲν εἶδον αὐτὰ νὰ κρύψωσιν.
 Ὅσα δὲ εἰκρύπτουτο, τὰ ἐπώλησαν εἰς τοὺς
 Λαγυῆτας, μὴ γνωρίζοντες τὴν τιμὴν αὐτῶν,
 καὶ εἰδότες τὸν χρυσὸν ἀντὶ χαλκοῦ (α). Ἐκεί-
 θεν ἐγένοντο ὑπὲρπλουτοὶ οἱ Ἄγυηται, εἰδη-
 μοιέστεροι τοῦ ἐμπορίου οὗτοι. Ἐύρον δὲ καὶ
 οἱ Πλαταιεῖς πολλοὺς θησαυροὺς ὑπερον, οἵ-
 τινες συάγουτες τὰ ὅσα εἰς ἓν μέρος, εἴχον
 μίαν κεφαλὴν μονοκόκαλον ὄνου ῥαφῆς· καὶ
 δύο σιαγύνας ἐχούσας τὰς ὀδύνας μονοφυεῖς
 ἐξ ἑνὸς κοκάλου· καὶ ἓν σῶμα πέντε πηχῶν.
 Τὴν δὲ δευτέραν ἡμέραν μετὰ τὴν μάχην, ἐζη-
 τήθη τὸ σῶμα τοῦ Μαρδονίου, καὶ δὲν εὑρέ-
 θη· ἐπειδὴ ἔθαψαν αὐτὸ τινες τὴν νύκτα. Δεῦ
 ἐφραυρώθη ὅμως οὔτε ὁ τόπος ποῦ τὸ ἔθαψαν,

(α) Τριαῦτα συνέστησαν καὶ ἄτι νεώτερα. Ἐπειδὴ
 οἱ Ἑλβετοὶ μετὰ τὴν ἐν Γρασσῶν ἤτταν τοῦ Κα-
 ρόλου, ἔλαβον οἱ χαλκὰ καὶ ἀργυρὰ σκεύη αὐτοῦ.
 Ὁ δὲ Ἄδαμας αὐτοῦ ὁ μέγιστος καὶ κάλλιστος τέτο
 τῆς Εὐρώπης, ἐπικλήθη διὰ ἓν φιορίνιον.

οὔτε πρὶος τὸ εἶθαιεν. Ἰποψία δὲ ἦταν εἰς πολλοὺς, καὶ τινες ἔλαβον καὶ δῶρα παρὰ τοῦ Ἀρτόντου υἱοῦ τοῦ Μαρδονίου, λέγοντες, ὅτι εἶθαιεν αὐτό. Τινὲς δὲ εἶπον, ὅτι εἶθαιεν αὐτό τις Ἐφείσιος Διονυσοφάνης καλούμενος.

Θ. λ'. Συνεργηόντων δὲ τῶν λαγύρων, ἐχούσαν πρῶτον τὸ δέκατον τοῦ Ἀπόλλωνος, ἐξ οὗ κατεσκευάσασον τρίποδα χρυσοῦν, καὶ ἄγαλμα, ὡς εἴρηται, τοῦ Ὀλυμπίου Διὸς χαλκοῦν δεκάπυχον ὡσαύτως καὶ τοῦ Ἰσθμίου Ποσειδῶνος ἐπτάπυχον. Ἐπειτα ἔδωκαν τῷ Πausανία τὸ δέκατον τῶν λοιπῶν, κατὰ τοὺς Ἑλληνικοὺς νόμους. Τὰ δὲ λοιπὰ χρήματα, παλλακίδας, ἀμάξας, ὑποζύγια, καὶ τὰ τοιαῦτα, διεμοιράσθησαν αὐτοὶ κατὰ τὴν ὀξίαν ἑκάστου. Λέγεται δὲ, ὅτι ὁ Ξέρξης ἀφῆκε τῷ Μαρδονίῳ πᾶσαν τὴν ἀποσκευὴν αὐτοῦ. Ὁ δὲ Πausανίας ἰδὼν ταύτην, εἶπε πρὸς τοὺς μαγείρους τοῦ Μαρδονίου, νὰ παρασκευάσωσιν αὐτῷ δεῖπνον τοῦ Μαρδονίου. Ἐπειτα εἶπε, νὰ ἐτοιμάσωσι καὶ οἱ μάγειροι αὐτοῦ δεῖπνον Λακωνικόν. Ἰδὼν οὖν τὴν Περσικὴν πολυτέλειαν, τὰς χρυσαῖς κλίνας καὶ ἀργυρᾶς, τὰς τραπέζας, τὰ σκεύη καὶ λοιπὰ, εἶθαύμασε καὶ κα-

λέσθαι τοὺς κρατηγούς τῶν Ἑλλήνων, εἶπε, δεικνύων ἀμφότερα τὰ δεῖπνα· "Ἄνδρες Ἕλλη-
νες, βλέπετε τὴν ἀνοησίαν τοῦ Πέρσου; Τοι-
αῦτα γὰρ ἔχων, ἐπεθύμησε νὰ λάβῃ ταῦτα.

§. λβ'. Μετὰ δὲ ταῦτα ἔθαψαν τοὺς νε-
κρούς ἰδιαιτέρως. Καὶ οἱ μὲν Λακεδαιμόνιοι
κατεσκεύασαν τρεῖς τάφους. Ἐἰς μὲν τὸν ἕνα
ἔθαψαν τοὺς Ἐφήβους, τοὺς ὁποίους ἔλεγον
καὶ Ἰρίνας· καὶ ἐκ τούτων ἦσαν ὁ Ποσειδών-
ιος, Ἀμφοφάρετος, Φιλοκύων καὶ Καλλιχρά-
της. Ἐἰς τὸν ἄλλον δὲ ἔθαψαν τοὺς ἄλλους
Λακεδαιμονίους, καὶ εἰς τὸν τρίτον τοὺς Κί-
λωτας. Οἱ δὲ Ἀθηναῖοι ἔθαψαν τοὺς νεκρούς
αὐτῶν ἅπαντας εἰς ἕνα τάφον. Ὀμοίως καὶ οἱ
Τρυφάται, Μισγαρεῖς, καὶ οἱ Φλιάσιοι τοὺς
φονευθέντας ὑπὸ τοῦ ἰππικοῦ τῶν Θηβαίων.
Εἶχον μὲν καὶ οἱ ἄλλοι τάφους ἐκεῖ, ὅμως
καθ' Ἡρόδοτον, κατεσκεύασαν αὐτοὺς ὕψιστον,
ὥς καὶ οἱ Αἰγινῆται μετὰ δέκα χρόνους παρε-
κάλεσαν τινὰ Πλαταιέα φίλον αὐτῶν, Αὐτόδικον
καλούμενον, καὶ κατεσκεύασε τάφον κενὸν τῶν
Αἰγινητῶν, ἵνα φανῇ πρὸς τοὺς μετογενετέρους,
ὅτι ἔλαβον καὶ αὐτοὶ μέρος τῆς δόξης ἐκείνης.

§. λγ'. Μετὰ δὲ ταῦτα ἐγένετο ἡ ἐξέτα-

σις, πρῶτα πόλεις ἤρξεν αὐτὴν κατὰ τὴν μάχην εὐ-
 τὴν, ἵνα γράψωσιν αὐτὴν εἰς τὸ τρόπαιον κα-
 τὰ τὴν συνήθειαν, καὶ τῆν ἔγερθῃ τοιαύτη φιλο-
 νικεῖα καὶ θέρους μετὰ τῶν Ἀθηναίων καὶ Λα-
 κεδαιμονίων, ὥστε οὐκ ἔλαττε, νὰ κατα-
 τίσῃ τὸ πρῶγμα εἰς τὰ ὄπλα. Καὶ ἴσως ἦτον
 ἀρεκτεὶς ἐκ τούτου ὁ ἐμφύλιος πόλεμος, ἂν
 ἔλαττε ἢ φρενῆσις τοῦ Ἀριστείδου. Ἐπειδὴ
 ἐξήτησαν τὸ ἀριστεῖον οἱ Σπαρτιάται· ἄλλ' οἱ
 Ἀθηναῖοι κατεταράχθησαν, καὶ μόλις εὖ
 στρατηγοὶ ὁ Λεωκράτης καὶ Μυρωνίδης, ἐξη-
 γριώθησαν ὡς Λέοντες. Ὁ δὲ Ἀριστείδης εἶ-
 πὸν καὶ συμβουλεύσας ἄλλα τε πολλὰ, ὅπῃ
 δεῖξεν, ὅτι δὲν εἶναι δίκαιον νὰ ἀποφασίζουσιν
 αὐτοὶ ὑπὲρ αὐτῶν, οὔτε οἱ Ἀθηναῖοι, οὔτε οἱ
 Σπαρτιάται, ὥστε νὰ λύσῃσι διὰ τῶν ὀπλῶν
 τὴν διαφοράν· ἀλλὰ νὰ κρίνωσι τὸ πρῶγμα οἱ
 στρατηγοὶ τῶν συμμάχων. Ἐπεὶ ἐβλήθησαν τοίνυν
 εἰς τοῦτο, καὶ ἐγένετο συνέδριον τῶν στρατη-
 γῶν. Πρῶτος δὲ εἶπε Θεογεΐτων ὁ Μεγαρεὺς,
 νὰ δώσωσιν ἄλλη πόλει τὸ ἀριστεῖον, ἂν θεί-
 λωσι νὰ μὴ κινήσωσιν ἐμφύλιον πόλεμον. Με-
 τὰ δὲ τοῦτου αἰασαὶ ὁ Κορίνθιος Πλεόκριτος,
 εἶδωκεν ὑποψίαν, ὅτι ἔχει σκοπὸν, νὰ ζητήσῃ

ἐπὶ τοὺς Κορινθίους τὸ ἄριτεϊον. Ἄλλ' ἔκεινος
 ἔδειξε γνώμην σοφωτάτην, ἀπαθείατην καὶ
 ἀρμεδιωτάτην πρὸς τὴν περίστασιν, εἰπὼν, να
 λάβωσιν οἱ Πλαταιεῖς τὸ ἄριτεϊον, ὡς οὕτως
 ἀπεκρίθη ἄλλοις τῖς, οὕτως ἐφύνη πρὸς τὰ δυ-
 σάριτος ἢ ἀπόφασις, ἀλλ' εὐθὺς ἀπεφάσισαν
 ὁ Ἄριτεϊός τις ὑπὲρ τῶν Ἀθηναίων, ἔπειτα καὶ
 ὁ Πausanias ὑπὲρ τῶν Λακεδαιμονίων. Ἐπει-
 δὴ οἱ Πλαταιεῖς μικροπολίται οὗτοι, εἴην ἤ-
 σαν ἀντιζῆλοι οὕτως τοῦ ἑαυτοῦ, οὕτως τοῦ ἄλ-
 λου μέρους· οὕτως φθονοῦμενοι, οὕτως ὑποπτευό-
 μενοι. Ἐπεὶ οὖν ἐγένετο ἡ μάχη εἰς τὴν χεῖρα
 αὐτῶν. Ἐδῶκαν τείνουσιν πρὸς τοὺς Πλαταιεῖς
 ὄγδοακοντα τάλαντα ἐκ τῶν κοινῶν λαφύριον,
 ἀνέκτισαν καὶ τὸν ναοὺ τῆς Ἀθηνᾶς. Ἐπειτα
 ἐσησαν τρύπαια ἰδιαίτερα οἱ Ἀθηναῖοι καὶ Λα-
 κεδαιμόνιοι.

§. λγ'. Ἐπειδὴ δὲ ἔπρεπε να θυσιάσῃσι
 τὰ χαριστήρια, ἠρώτησαν τὸν Ἀπόλλωνα, ποῦ
 καὶ πῶς να θυσιάσῃσι· καὶ ἔλαβον χρησμόν,
 να κτίσῃσι βωμὸν τοῦ Ἐλευθερίου Διὸς, να
 σφύσῃσι καὶ τὸ μεμιασμένον ὑπὸ τῶν βαρβά-
 ρων πῦρ. Ὅθεν, τούτων γενομένου, ἐπεμψαν
 τὸν Εὐχίδαν, να φέρῃ πῦρ ἀπὸ τῶν Δελφῶν